

БЪЛГАРСКАТА СЪДЕБНА ВЛАСТ В СИСТЕМАТА НА РАЗДЕЛЕНИЕ НА ВЛАСТИТЕ

Доц. д-р Масис Хаджолян

Принципът на разделение на властите е свързан с името на Шарл Монтескьо. През 1748 г. в труда си “За духа на законите” той възражда и развива тази идея на Джон Лок, който 60 години преди него я представя в “Есе за гражданско управление”, но при други исторически условия и в друг контекст. Монтескьо търси механизми за осигуряване на човешката свобода при условията на монархическия абсолютизъм. Той стига до извода, че е необходимо функциите на държавата да не са само в ръцете на монарха единовластник, **а да се упражняват от различни органи – законодателен, изпълнителен и съдебен, които да си взаимодействат, но и взаимно да се контролират и да възпират властта на всеки от тях.** Монтескьо развива и други мисли, които не се потвърдиха в бъдещата социална практика. Но сърцевината на неговите възгледи беше възприета след победата на Френската буржоазна революция и се включи в конституциите на огромен брой държави като основен принцип за тяхната организация и за управление на обществото [1].

В историческия експеримент за създаване на социалистически общества в Източна Европа и други континенти разделението на властите беше заменено с принципа за единството на властта, изразен във върховенството на парламента, в България – Народното събрание. Тезата беше, че този представителен орган, излъчен от избирателите, изразява народната воля и не може да споделя властта си с други органи. Затова, съгласно Конституцията, той не само избираше и контролираше правителството, но и ръководителите на съдебната власт, както и държавния глава. Този централизъм беше ефективен от гледна точка на държавното управление, но не създаваше условия за самостоятелни действия на отделните държавни органи и за поемане на лична отговорност за техните действия. Обективността изисква да се посочи, че и Народното събрание, както и целият държавен и обществен механизъм, бяха, съгласно българската Конституция от 1971 г., под прякото ръководство на една политическа партия. Самото върховенство на Народното събрание беше израз на нейната воля.

С промяната на обществения строй и приемането на Конституцията на Република България през 1991 г., принципът за разделението на властите беше възстановен. Социалният опит доказва, че преценен в цялост, този принцип е жизнен и динамичен. Той създава определени затруднения във функционирането на държавните органи, след като ги поставя в условия на взаимен контрол и взаимна зависимост, но положителните последици за управлението надхвърлят отрицателните въздействия. Действието му не дава възможност един държавен орган да се окаже фатално надмоощен над останалите и да диктува държавния и обществения живот.

Погледът върху държавността показва, че принципът за триединството на властта не отразява цялостно обществената действителност на много държави, включително и на България. Той не включва реалната власт на българския президент, който, без да принадлежи към някоя от властите, осъществява отделни функции, относими към тях. Освен това той има типичните властови правомощия на един държавен глава. Тези твърдения се основават на понятието за власт като волева сила, която се налага върху всички, които се намират в нейния кръг на действие. В този смисъл може да се приеме, че е налице и власт на Конституционния съд, като се има

предвид, че той решава окончателно и общозадължително въпроси от политически характер и с това балансира дейността на държавните органи и другите участници в политическия живот.

Съдът има отделни черти на орган на съдебната власт, но и други, които го отличават от него и го определят като специфичен държавен орган за защита на Конституцията и осигуряване нейното непрекъснато и правилно действие [2]. В този дух е и Решение № 18 от 16 декември 1993 г. на Конституционния съд, което приема, че той има властнически компетентности и е равнопоставен спрямо върховните органи на трите власти.

Взаимоотношенията на съдебната власт в България с другите държавни органи се осъществяват главно в следните насоки;

Съдебната власт въздейства върху **Народното събрание** в сферата на имунитета на народните представители. Те не могат да бъдат задържани и срещу тях не може да бъде възбудено наказателно преследване. Но главният прокурор може мотивирано да поиска сваляне имунитета на народен представител, извършил престъпление от общ характер. По въпроса се изисква съгласието на Народното събрание, а когато то не заседава – на неговия председател. Отделно решение се взема за задържане на лицето, освен при заварено тежко престъпление (което се наказва с лишаване от свобода над пет години). В този случай само се уведомява Народното събрание, а когато то не заседава – неговият председател.

Въпросът за сваляне имунитета на народни представители претърпя две съществени промени по посока повишаване взискателността към тях и засилване на тяхната отговорност. В първоначалния конституционен текст основаниято за такова действие беше наличието на извършено тежко престъпление. По-късно, с изменението на чл. 70 (1) на Конституцията през 2006 г., вече се изисква извършено престъпление от общ характер, независимо от неговия род и вид и от тежестта на предвиденото за него наказание. Това са престъпленията, които се преследват от държавата и които обхващат много голяма част от съставомерните деяния, включени в Наказателния кодекс. С допълнение на същия текст се даде възможност на народния представител да даде писмено съгласие въпросът за снемане имунитета му да не се поставя на обсъждане и гласуване от Народното събрание. С това се осъществява самоснемане на имунитета, най-често продиктувано от чувството за невиновност и готовността на народния представител да се защити пред органите на съдебната власт.

Процедурата по сваляне имунитета на народен представител създава колебание относно обосноваването на конституционната норма разрешението да се иска от председателя на Народното събрание, когато то не заседава. Народното събрание е постояннодействащ държавен орган. То не заседава само по време на ваканциите, които отделят неговите сесии. Даже и да се приеме, че в такъв случай не е оправдано да се свика Народното събрание на извънредно заседание, обосновавано е решението на председателя да се постави на обсъждане и гласуване (потвърждаване или отменяване) веднага след приключване на ваканцията, за да не остане като негов едноличен и неконтролируем акт. Същото се отнася и за други случаи – при неработни дни в седмицата, по време на празници и пр.

Въздействието на съдебната власт е и чрез съдебната практика. Тя е най-добрият ориентир за ефективността на законодателството и негов коректор чрез тълкувателната дейност на върховните съдилища и инициране на законодателни промени, като се използват лостовете на Висшия съдебен съвет, министъра на правосъдието и

Министерския съвет. Основателно правната теория вече приема, че тълкувателните актове на органите на върховните съдилища – решения, постановления и съвместни постановления, които са задължителни за съдебната и за изпълнителната власт, за органите на местното самоуправление и за всички органи, които издават административни актове, заедно с тълкуваните правни норми, представляват източник на право.

Бюджетът на съдебната власт е самостоятелен. Тя сама приема своя годишен проектобюджет с решение на Висшия съдебен съвет и той се включва като съставна част на държавния проектобюджет, който се внася от Министерския съвет и подлежи на обсъждане и приемане от Народното събрание. Това е едно от изразните средства на независимостта на съдебната власт. Народното събрание е длъжно да осигурява средства за функционирането на държавните институции, като държи сметка за разделение на властите и правомощията им [3].

Съдебната власт въздейства върху **президента** с правото на Висшия съдебен съвет да му предлага кандидати за назначаване на длъжностите председатели на Върховния касационен съд и Върховния административен съд и главен прокурор. Законът за съдебната власт установява процедура за формиране на такова предложение до президента. Тя е приемлива, с изключение на кръга на лицата, които могат да предлагат кандидатури. Този кръг е много стеснен, като обхваща само поне една пета от членовете на Висшия съдебен съвет и министъра на правосъдието. Уместно е той да бъде разширен например с участието на ръководствата на съответните съсловни организации на съдиите и прокурорите, както и на апелативните съдии и апелативните прокурори.

Президентът може да отклони едно предложение само веднъж. Ако то се повтори, президентът е длъжен да назначи кандидата на съответната длъжност. Това показва, че въпросът за ръководството на звената на съдебната власт, включително и на най-високото служебно стъпало, е в прерогативите на самата съдебна власт. Разбира се, несъгласието на президента не може да бъде отменено с безразличие. Неговите мотиви подлежат на задължително обсъждане от Висшия съдебен съвет и в духа на доброто взаимодействие към тях трябва да се подхожда със задълбочено внимание. Но това не променя вече направения извод, произтичащ от Конституцията и Закона за съдебната власт.

Съдебната власт упражнява въздействие върху **Министерския съвет и ръководените от него органи на изпълнителната власт** – министри, ръководители на държавни агенции, държавни комисии, други централни органи на тази власт, областни управители, кметове, заедно с цялата държавна администрация. Най-силното конституционно правомощие на съдебната власт е упражняваният съдебен контрол за законност върху актовете и действията на тези органи по реда, установен от Административнопроцесуалния кодекс. Той отразява принципа за общата клауза, общото основание, който осигурява пълнотата на този контрол. Извън съдебния контрол са административните актове, с които непосредствено се осъществяват външната политика, отбраната и сигурността на страната, освен ако в закон не е предвидено друго. Въпреки че за това има основание, видно от отношенията, които засягат тези административни актове, нормата подлежи на тълкуване, особено в сферата на сигурността на страната. Неясно е съдържанието на понятието “сигурност”. При всеки казус може да възникне и спор по въпроса дали един административен акт “непосредствено” т.е. пряко осъществява защитаваните отношения.

Административнопроцесуалният кодекс уместно не се прилага и за актовете на Народното събрание, президента, актовете, с които се упражнява законодателна инициатива, както и тези, с които се създават права и задължения за органи и организации, подчинени на органа, издал акта, освен ако с тях не се засягат права, свободи или законни интереси на граждани и юридически лица.

Съдебната власт осъществява наказателна отговорност на органи и длъжностни лица от изпълнителната власт чрез въздигнатите в престъпления деяния, свързани с нарушаване на служебни задължения, превишаване на власт, подкупи, стопански престъпления и др. Следователите са компетентни да разследват престъпления, извършени от членове на Министерския съвет, а Софийският градски съд разглежда делата срещу тях. Върховният административен съд е компетентен да разглежда оспорвания на актове на Министерския съвет, министър-председателя, зам. министър-председателите, министрите, Висшия съдебен съвет, органите на БНБ, подзаконови нормативни актове, освен тези на общинските съвети.

Законността на актовете и действията на органите на изпълнителната власт и отделните длъжностни лица в тях е предмет на прокурорския надзор. Прокурорът има право да извършва лично или да възлага на други органи проверки и да взема мерки за отмяна на незаконни актове, действия и бездействия чрез сезиране съда или чрез други служебни методи – ако случая не подлежи на съдебен контрол или са изтекли преклузивните процесуални срокове за съдебна реакция. Прокуратурата има правомощие да взема и подходящи превантивни мерки за прекъсване или недопускане на нови правонарушения. Третата българска Конституция от 1971 г. беше отдала особено значение на превантивната дейност на прокуратурата, като я поставяше на еднакво ниво с дейността по привличане към отговорност на извършителите на престъпления. На конституционно равнище беше поставен и прокурорският надзор за точното и еднакво изпълнение на законите от държавните органи, обществените организации, длъжностните лица и гражданите. Тя беше задължена не само да взема мерки за отмяна на противозаконни актове, но и за възстановяване на нарушени права. Независимо че понастоящем част от широтата и остротата на прокурорската дейност неоснователно е изгубена още на конституционно равнище, все пак тя е запазила основните направления в своята дейност и има правни възможности да бъде стожер на законността в страната.

Съдебната власт осъществява взаимодействие с органите на изпълнителната власт в редица насоки, очертани в Закона за съдебната власт. Една част се отнасят до инициране на законодателната инициатива на Министерския съвет, свързана със съдебната система и с дейности, които са в кръга на компетенциите на министъра на правосъдието. Друга част се отнасят до изготвяне проектобюджета на съдебната власт и решаване на нейни организационни и методически проблеми – управление на имуществото, дейността на съдебните изпълнители и съдиите по вписванията, охрана, провеждане на съдебната дейност, професионална квалификация, въвеждане на информационни технологии, международно сътрудничество. Третата насока е противодействие на престъпността и криминологически изследвания. Докато посочените насоки не предизвикват особени възражения, явява се неуместна нормата, че взаимодействието се осъществява чрез министъра на правосъдието и администрацията на Министерския съвет. Законите текстове всъщност имат предвид не форми на взаимодействие, а правомощията на министъра на правосъдието, с които се подпомага и контролира дейността на звената на съдебната власт и Висшия съдебен

съвет. В такъв дух са развити разделите за инспектората на министъра на правосъдието, съдебната статистика и информационните системи, управлението на имуществото на съдебната власт и охранителната дейност. Въпросът получава доразвитие с нормите, които показват обратната връзка – въздействието на изпълнителната спрямо съдебната власт.

Съдебната власт въздейства върху **Конституционния съд** с правото на Върховния касационен съд, Върховния административен съд и главния прокурор да сезират съда по всички въпроси от неговата компетентност. През 2005 г. Конституционният съд прие, че такова право конкретно имат пленумите на двете върховни съдилища и общите събрания на техните колегии [3]. Допустимо е сезиране и по повод на конкретни дела, когато се приеме, че приложимата правна норма не съответства на Конституцията. Тогава ангажираните с разглеждане на делата състави на двете върховни съдилища спират производствата и внасят въпроса в Конституционния съд. След решението на съда делата се възобновяват и се разглеждат и решават съобразно становището на Конституционния съд.

От своя страна посочените държавни органи също имат механизми за въздействие върху съдебната власт.

Народното събрание избира 11 юристи за членове на 25-членния състав на Висшия съдебен съвет, който организира и управлява дейността на съдебната власт и се явява колегиален работодател на нейните кадри, с изключение на председателите на двете върховни съдилища и главния прокурор.

С промените на Конституцията през 2007 г. беше прието, че Народното събрание изслушва и приема годишните доклади на Върховния касационен съд, на Върховния административен съд и главния прокурор за прилагането на закона и дейността на съдилищата, прокуратурата и разследващите органи. С това беше даден отговор на въпроса за параметрите на независимостта на съдебната власт. Тя се състои от отделни държавни органи – съдии, прокурори, следователи, които са независими при решаване на отделните казуси, представени пред тях. Но независимостта не ги поставя извън и над държавата. Затова общата дейност на съдебната власт е поставена под контрола на парламента. Той има право на информация за тази дейност и на съответни препоръки. Контролът не е равнозначен на този, упражняван над Министерския съвет и отделните министри. Той няма кадрови последици. Народното събрание не може да дава задължителни предписания на органите на съдебната власт. Но и в посочения ограничен обем на контрол, който зачита независимостта и самоуправлението на съдебната власт, Народното събрание се явява коригиращ фактор на нейната дейност.

С промените на Конституцията през 2006 г. беше направен опит да се разшири парламентарният контрол над съдебната власт, като се въведе възможността, при определени условия, Народното събрание да предлага на президента предсрочно освобождаване на председателите на двете върховни съдилища и главния прокурор. Но това правомощие на Народното събрание беше основателно обявено от Конституционния съд за противоконституционно, поради което не влезе в действие. Затова, и съгласно чл. 129 на Конституцията, те могат да бъдат предсрочно освобождавани от президента, но по предложение на Висшия съдебен съвет при тежко нарушение или системно неизпълнение на служебните задължения, както и заради действия, които нарушават престижа на съдебната власт. Наличието на посочените основания се установява с процедурата за предлагане на кандидати за назначаване на тези висши длъжности в йерархията на съдебната власт.

Народното събрание приема закони за съдебната власт или такива, които се прилагат от нея. С това то осигурява действието на политиката на държавата спрямо различни кръгове правнорегламентирани обществени отношения.

Президентът има частично въздействие върху съдебната власт с правото да назначава и освобождава председателите на двете върховни съдилища и главния прокурор, но по предложение на Висшия съдебен съвет. Неговото еднократно несъгласие спрямо една кандидатура не е решаващо, след като е налице предимство на решението на Висшия съдебен съвет. Подобен, макар и не идентичен, е въпросът с влиянието, което се упражнява с президентското отлагателно вето върху приети закони от Народното събрание. Приемането на президентското предложение от Народното събрание несъмнено се отразява върху практическата дейност на органите на съдебната власт, а неговото отхвърляне запазва статуквото.

Президентът, като държавен глава, има възможност да оказва въздействие върху съдебната власт и с правото на обръщение към Народното събрание и към народа, когато поставя въпроси, относими към нейната дейност. Макар и становищата и предложенията на президента, изразени в такива обръщения, да нямат задължителен характер за техните адресати, те са политически действия от висок ранг, които провокират общественото мнение и не могат да бъдат лекомислено пренебрегвани.

Министерският съвет въздейства силно върху съдебната власт чрез министъра на правосъдието, който има широки правомощия спрямо нейната дейност. С промените на Конституцията от 2006 г., за първи път в историята на българския конституционализъм, бяха регламентирани правомощията на министъра.

Министърът подготвя и внася за обсъждане във Висшия съдебен съвет проектобюджета на съдебната власт. Конституционният текст не е точен и ясен. След думата “обсъждане” е необходимо да се добави “и приемане”, защото идеята е проектобюджетът да бъде дело на самата съдебна власт. Законът за съдебната власт следва конституционния текст, като посочва, че Висшият съдебен съвет “обсъжда проекта на бюджет на съдебната власт, предложен от министъра на правосъдието, внася го в Министерския съвет за включване в проекта на Закона за държавния бюджет на Република България...”. В раздела за бюджет на съдебната власт законът също посочва, че проектът на годишен бюджет на съдебната власт се предлага от Висшия съдебен съвет (чл. 364). Допълнено е, че при приемане на държавния бюджет Народното събрание изслушва доклада на Висшия съдебен съвет, представен от неговия председател, непосредствено след доклада на Министерския съвет. Посочените текстове показват, че всички действия, свързани с проектобюджета на съдебната власт, трябва да отразяват съгласието на Висшия съдебен съвет с него.

Министърът управлява имуществото на съдебната власт. Той участва в организацията на квалификацията на съдиите, прокурорите и следователите, която се осъществява в Националния институт на правосъдието. Той има контролни функции, респективно право на контрол спрямо организацията по образуването, движението и приключването на делата. Министърът има и кадрови функции, като може да прави предложения за назначаване, повишаване, понижаване, преместване и освобождаване от длъжност на съдии, прокурори и следователи.

Освен посочените правомощия Конституцията определя министъра на правосъдието като председателстващ заседанията на Висшия съдебен съвет. А Законът за съдебната власт му прибавя и други функции – той участва в управителния съвет на Националния институт на правосъдието; назначава и освобождава държавните съдебни

изпълнители и съдиите по вписванията към районните съдилища; участва в заседанията на пленумите на Върховния касационен съд и Върховния административен съд; прави искания за издаване на тълкувателни решения и постановления и участва в заседанията на органите на върховните съдилища по тях; предлага кандидати за избор на ръководители на съдебната власт; организира охрана на съдебните сгради и съдебната дейност.

Посочените многобройни и съществени правомощия на министъра на правосъдието будят възражения от гледна точка на разделението на властите. Например може да се посочи, че председателството на заседанията на Висшите съвети на магистратурата в Италия и Франция се осъществява от президентите на републиките. Това е много по-добро решение и с него се гарантира независимостта на съдебната власт в тези държави. С кадровите и контролните функции министърът на правосъдието, като представител на изпълнителната власт, навлиза прекалено дълбоко в дейността на звената на съдебната власт. Не е оправдано той да бъде работодател на държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията, които осъществяват строго определени процесуални дейности, регламентирани в Гражданския процесуален кодекс. Необосновано тези органи не са включени в съдебната власт. Те не са регламентирани и като съдебна администрация. Правната им същност законово не е определена. Това не е допустимо и трябва да се промени *de lege ferenda*.

Конституционният съд въздейства върху съдебната власт със своите решения, които пряко или косвено засягат нейната дейност. Досега те са спомагали за утвърждаване на независимостта на съдебната власт и мястото ѝ в системата на разделение на властите. Важно значение имаха решенията за самостоятелността на бюджета на съдебната власт, конкретно и на Висшия съдебен съвет (№№ 18 от 18 декември 1993 г. и 17 от 3 октомври 1995 г.), както и за 7-годишния срок на действие на правомощията на новите председатели на двете върховни съдилища и главния прокурор независимо от срока, в който са упражнявали правомощията си техните предшественици (Решение № 1 от 2004 г.). От принципен характер беше решението за правото на съдебна защита на съдиите, прокурорите и следователите спрямо актове на Висшия съдебен съвет, които засягат техни права (№ 3 от 17 май 1994 г.). Това право се осигурява и понастоящем със Закона за съдебната власт. Същото се отнася и за решението, с което съдът прие, че подлежат на съдебен контрол вътрешни административни актове – от тълкувателен или указателен характер, които засягат права и законни интереси на граждани и (или) юридически лица извън съответната служебна система (Решение № 21 от 26 октомври 1995 г., ДВ бр. 99 от 1995 г.). Това разбиране е приложено в чл. 2 на Административнопроцесуалния кодекс.

Участието на съдебната власт в системата на разделение на властите поставя и **въпроса за нейната структура и взаимоотношенията между отделните ѝ звена.** Конституционното решение е съдебната власт да обхваща съдиите, прокурорите и следователите като самостоятелни звена на тази власт, в определена вътрешна субординация и процесуални връзки между тях. Проблемен е въпросът за мястото на следователите в съдебната власт. Има основание и в бъдеще те да останат в тази власт, като се има предвид, че те са втъкани в наказателния процес чрез участие в досъдебното производство като самостоятелна фаза в неговото осъществяване. В такъв случай е необходимо да се допълни тяхната компетентност. Нейното драстично ограничаване с новия Наказателнопроцесуален кодекс не е оправдано. Участието на следователите в съдебната власт се минара от създаването на разследващи органи към

изпълнителната власт – Министерството на вътрешните работи. Понастоящем тяхната дейност обхваща голяма част от досъдебните производства. Ако тази група разследващи органи се утвърди кадрово и покаже положителни качества, ще отпадне необходимостта от поддържане на дуализма в организацията на досъдебното производство. Още повече, че и двете категории разследващи органи се ръководят от единни процесуални правила. Тогава ще има основание следователите да се влеят в единна система на разследване на престъпленията (без значение какво ще е общото наименование на разследващите органи). Тази система може да бъде към МВР или алтернативно да образува самостоятелна камара, във взаимодействие с МВР.

Вторият проблем е с прокуратурата. В европейските държави няма единно решение относно нейното място в държавното управление [5]. Например в Кипър прокуратурата е самостоятелно ведомство, като главният прокурор е в кръга на независимите длъжности в републиката. В Португалия тя е в системата на съда, но със собствен и автономен статус. В Испания прокуратурата е включена в съдебната власт и осъществява дейността си със собствени органи, върху принципа на йерархическата подчиненост и със собствена нормативна база. В Словакия тя е изведена от системата на съдебната власт. Същото е положението в Швеция, където държавният прокурор е подчинен на правителството. В Унгария прокуратурата също е самостоятелно ведомство извън системата на съдебната власт, като генералният прокурор е отговорен пред парламента (Държавното събрание) и се отчита пред него за своята дейност. Липсата на единност се дължи на опита и традициите на отделните държави, които трябва да се уважават. В България прокуратурата е доказала ефективността на своята организация и своето участие в системата на съдебната власт и не са нужни експерименти с нея.

Висшият съдебен съвет получи развитие с новия Закон за съдебната власт. Чисто умозрително може да се прецени положително неговото организиране като постоянно действаща държавна институция и засилването на контролните му правомощия чрез създаване на Инспекторат към него. Практиката ще покаже доколко тези промени ще бъдат в полза на съдебната власт. От друга страна, прекомерните му правомощия спрямо кадрите на тази власт създават редица опасения. От тази гледна точка, както и с оглед зачитане правото на екипност в дейността на отделните звена на съдебната власт, заслужава да се прецизират нормите на Закона за съдебната власт относно назначаването на кадрите и специално на административните ръководители на отделните звена на тази власт (извън тези на двете върховни съдилища и главния прокурор). Например ще бъде полезно да се състоят дебати и да се прецени дали не трябва да се отмени правото на самопредлагане на кадрите, а също дали назначаването на тези ръководители не трябва да бъде в прерогативите на председателите на върховните съдилища, главния прокурор и директора на Националната следствена служба.

Основният извод е, че участието на съдебната власт в системата на разделение на властите в България е, в общи черти, успешно правно регламентирано (извън направените бележки и предложения в изложението). Това участие не е само потенциално заложено, а се прилага реално, което е безспорно постижение на българския конституционализъм. Съществуват възможности за корекции и усъвършенстване на системата. Наличието на политическа воля за това е доказано с досегашните промени на Конституцията, които пряко ангажират съдебната власт и взаимоотношенията ѝ с другите държавни органи.

Литература

1. **Владикин, Л.** Организация на демократичната държава. 1937, с. 10–21.
2. **Хаджолян, М.** Конституцията и контролът за законност. 1993, с. 50–53.
3. **Хаджолян, М.** Съдебната власт. 2007, с. 5–12.
4. Решение № 17 от 3.X.1995 г. на КС (ДВ, бр .93 от 1995 г.).
5. Решение № 3 от 2005 г. по кд № 2 от 2005 г. на КС.
6. **Хаджолян, М.** Европейско конституционно право. 2004, с. 158–182.